

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 16

Засновано у 2015 році

Рівне – 2022

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип. 16. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, Н. Б. Грицай, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2022. 291 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Грицай Наталя Богданівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова Херсонського державного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри міжкультурної комунікації, теорії, історії та методики викладання зарубіжної літератури Рівненського державного гуманітарного університету;

Вихрущ А. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Тернопільського національного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Кобилянський О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри безпеки життєдіяльності Вінницького національного технічного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій;

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Мельничук І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки вищої школи та суспільних дисциплін Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського;

Павелків К. М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю. В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Bobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри природничо-математичної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

SirojC Zdzislaw (Сіроїц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шадюк О. І., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології (дошкільної та корекційної) імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету.

Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Бабяра А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.
Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 10 від 27 жовтня 2022р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2022

ЗМІСТ

Богуш А. Мовно-літературна освіта дітей дошкільного віку.....	6
Журба К. Формування у школярів ціннісного ставлення до тварин в умовах війни.....	14
Пустовіт Г., Петренко О. Актуальні орієнтири модернізації сучасної освіти в контексті формування зростаючої особистості: теоретичний аналіз.....	24
Solak A. Człowiek w pedagogice chrześcijańskiej.....	36
Дичківська І. Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтессорі-освіти.....	48
Кравченко О. Міжсекторальна співпраця в організації інклюзивного навчання на рівні громади.....	61
Mykhalchuk N., Ivashkevych E. Innovative pedagogical aspects of use of authenticity of materials in teaching english.....	82
Глінчук Ю. Розвиток життєстійкості майбутніх педагогів у процесі вивчення безпекових дисциплін.....	95
Потапчук Т., Черсак О., Молодій О. Музичне мистецтво як засіб розвитку естетичного смаку майбутніх педагогів мистецьких закладів освіти.....	102
Розман І., Лемак О. Внесок літераторів у підготовку підручників для українських початкових шкіл Закарпаття у 20-30-ті роки ХХ століття: науковий дискурс.....	112
Савчук Б., Щербяк Ю. Психофізіологічні моделі коучингу: сутність та можливості використання в освітньому процесі ЗВО.....	123
Стадник В. Педагогічні основи психологічного забезпечення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану.....	132
Skubisz J. Pedagogika pokoju (wojny) w refleksji metodologicznej.....	141
Баліка Л. Формування освітнього простору класних кімнат Нової української школи: сім зон і їх характеристика.....	152
Козлюк О. Виховання у дошкільників толерантного ставлення до людей з особливими освітніми потребами засобами інклюзивної літератури.....	161
Найда Р. Системно-цілісний підхід у підготовці майбутніх вихователів в умовах педагогічного коледжу.....	171
Нечипорук Л. Ігротерапія в соціально-педагогічній роботі як метод моделювання взаємодії з соціальним оточенням.....	180
Павелків О., Петренко С. Особливості вивчення дисциплін математичного циклу в закладі вищої освіти в умовах змішаного навчання.....	190
Павлова Н. Педагогічна ситуація як дидактична одиниця професійної підготовки майбутніх учителів інформатики.....	204

Стельмашук Ж., Ваколюк А. Проблема емоційного розвитку дітей молодшого шкільного віку: актуалізація поглядів В. О. Сухомлинського.....	215
Ціпан Т. Військово-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану.....	223
Шадюк О. Співпраця вихователів ЗДО та батьків що виховують дітей з особливими освітніми потребами.....	233
Шліхта Г. Аксиологічний підхід до реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців ІТ-галузі.....	240
Доробки молодих науковців	
Гоголь Т. Аналіз сучасних методологічних підходів формування логістичної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з виду спорту.....	252
Коваль К. Формування полікультурної компетентності батьків – вихователів у дитячому будинку сімейного типу.....	264
Поліщук Н. Формування здоров'язберезувальної компетентності студентської молоді у процесі волонтерської діяльності.....	272

Нечипорук Любов

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки, освітнього
менеджменту та соціальної роботи

Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0003-1997-9477

e-mail: nechiporuk-58@ukr.net

ІГРОТЕРАПІЯ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ ЯК МЕТОД МОДЕЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНИМ ОТОЧЕННЯМ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми застосування методу ігротерапії в соціально-педагогічній роботі як методу моделювання взаємодії з довкіллям та соціальним оточенням. Обґрунтовано важливість методу ігротерапії в соціально-педагогічній роботі з школярами в умовах нинішньої складної соціально-економічної ситуації в країні, повномасштабних воєнних дій, стресових ситуацій в умовах пандемії тощо.

Розкрито зміст поняття «ігрова терапія» як методу корекції емоційних та поведінкових розладів у дітей шляхом залучення їх до різноманітних ігрових ситуацій. На основі досліджень вчених визначено основні категорії дітей, які потребують корекційно-терапевтичної допомоги соціального педагога. Визначено, що реалії сучасного суспільного життя в Україні є причиною розширення переліку груп таких дітей: діти із сімей біженців із зони бойових дій, діти, чії батьки перебувають в лавах ЗСУ чи отримали поранення або загинули, діти, які тривалий час перебували у вимушеній ізоляції через пандемію тощо. Вирізняють основні показання для залучення школярів до процесу ігротерапії: порушення росту «Я», що відображається в порушеннях поведінки і дисгармонійності «Я-концепції», низький рівень самоприйняття, висока соціальна тривожність і ворожість по відношенню до навколишнього світу тощо.

Схарактеризовано мету застосування методу ігротерапії у роботі такими дітьми: розширення форм самовираження дитини, підвищення рівня її соціальної компетентності у взаємодії з однолітками та дорослими. Виокремлено та схарактеризовано основні функції ігрової терапії: діагностичну, корекційну, терапевтичну та навчальну.

Обґрунтовано, що результатом застосування методу ігротерапії в соціально-педагогічній роботі є більш високий рівень соціальних знань і вмінь школярів, вміння справлятися зі складними почуттями й ситуаціями.

Ключові слова: соціально-педагогічна діяльність, метод ігротерапії, функції ігрової терапії, індивідуальна ігротерапія, групова ігротерапія.

Постановка проблеми. Соціально-педагогічна діяльність передбачає орієнтацію на особистість, індивідуальність, розкриття сутнісних сил дитини, надання їй комплексної соціально-психолого-педагогічної допомоги під час розв'язання особистісних проблем, в усвідомленні себе суб'єктом власного життя. Проблема пошуку ефективних засобів соціального виховання в умовах повномасштабних воєнних дій, складної соціально-економічної ситуації в країні, стресових ситуацій в умовах пандемії – одна із провідних в професійній діяльності соціального педагога закладу освіти. У цьому контексті вирізняється ігротерапія як засіб корекції міжособистісних відносин, подолання бар'єрів у спілкуванні, особистісного самовираження школярів.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Дослідженню теоретичних основ використання методу ігротерапії в соціально-педагогічній діяльності, характеристиці форм і методів арт-терапевтичної роботи соціального педагога з різними категоріями клієнтів приділяли увагу О. Серова, О. Копитін, Л. Полтораєк, Л. Лебедева, О. Свистовська, Л. Фірсова та ін.

Технології використання методу ігротерапії соціальними педагогами розглядають І. Зверева, А. Капська, М. Лукашевич, І. Мигович, Л. Тюптя, В. Шахрай, Є. Холостова. Зокрема, в дослідженнях І. Зверєвої окреслюються вимоги до роботи соціального педагога щодо застосування технології та методів ігрової терапії у роботі з дітьми шкільного віку (І. Зверева).

У працях О. Васильченко, Л. Туріщевої вирізняються особливості використання ігрової терапії у соціальній роботі з дітьми шкільного віку з проблемами дезадаптивної й асоціальної поведінки.

Значна увага науковців приділяється також аналізу ролі ігротерапії в соціальній реабілітації дітей з особливими освітніми потребами (Ю.Возна, Л. Остролуцька, Ж. Петрович, Л. Полтораєк, А. Ревть, І. Садова, К. Щербаківа та ін.).

Однак, незважаючи на значну увагу науковців до окреслених питань, проблема соціально-педагогічної підтримки дітей, які потерпають не лише від ізоляції, замкнутості, невміння встановлювати стосунки з однолітками й дорослими, а й від стресів від воєнних дій в Україні, соціальної ексклюзії, соціальної дезадаптації як біженці, набуває все більшої актуальності. Тому **метою** статті є аналіз особливостей застосування ігротерапії в роботі соціального педагога освітнього закладу як методу моделювання взаємодії школярів з соціальним оточенням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із провідних напрямів роботи соціального педагога освітнього закладу є корекційно-терапевтична робота, яку І. Зверева визначає як форму втручання (інтервенції) у світ клієнта чи його оточення, що зорієнтована на допомогу

клієнту через вплив на психічні та соматичні функції його організму Основною метою соціально-педагогічної терапії є оптимізація зв'язків у системах «людина-людина», «людина-група», «людина-світ» (Зверева, 2006).

У корекційно-терапевтичній роботі соціального педагога вирізняється метод ігротерапії. Ігротерапія – метод профілактичного та лікувального впливу на дітей і дорослих, що сприяє розвитку та покращенню фізичного, психічного та емоційного стану практикуючого (Вікіпедія, 2022). Ігрову терапію О. Безпалько тлумачить як метод корекції емоційних та поведінкових розладів у дітей шляхом залучення їх до різноманітних ігрових ситуацій. У процесі гри спеціаліст спостерігає за поведінкою дитини, що дає йому певний діагностичний матеріал для того, щоб запропонувати дитині таку гру та роль в ній, яка допоможе їй усвідомити негативні аспекти своєї поведінки чи формувати ті навички соціальної взаємодії, які є відсутніми або недостатньо розвинутими у дитини (Безпалько, 2009).

Реалізація методу ігрової терапії в професійній діяльності соціального педагога закладу освіти опирається на дослідження вчених-психологів, які започаткували методики її використання в роботі з клієнтом, зокрема, в індивідуальній і груповій ігротерапії (Х. Джінотт, Д. Леві, А. Осіпова, Д. Тафт та ін.). Наприклад, Х. Джінотт виокремлює такі категорії дітей, у роботі з якими доцільно застосовувати ігротерапію:

неконтактні діти, в поведінці яких виявляється надмірна покірливість, сором'язливість, ізолюваність, мовчазність. Таким дітям важко взаємодіяти з терапевтом під час індивідуальних сеансів. Більшість із них у повсякденному житті уникають соціальних контактів, майже не граються з однолітками, а тому потребують вільної та безпечної міжособистісної комунікації;

«незрілі» діти, у взаємодії з якими батьки виявляють надмірне піклування. Такі діти погано адаптуються до життя поза сімейним «інкубатором», не можуть адекватно приймати потреби й почуття інших, а тому часто вступають у конфлікти з однолітками. Вони потребують соціального досвіду, оскільки їм важко ділитися своїми іграшками з іншими або діяти без винагороди. Для таких дітей ігротерапія набуває особливого значення, а група забезпечує мотивацію та підтримку для зростання, а також безпечну територію для перевірки нових форм поведінки (вчать ділитися своїми речами, взаємодіяти і співпрацювати, знаходити компроміс);

діти зі страхами. Тривожність таких дітей виявляється у специфічних витіснених страхах (темряви, бруду, гучних звуків тощо). В індивідуальній терапії ці діти можуть уникати «зустрічей» зі своєю тривогою, ухилитися від певних ситуацій та об'єктів. Однак у груповій терапії, завдяки іншим дітям, вони «проживають» свої невротичні страхи;

«надмірно слухняні» діти. Вони занадто альтруїстичні, охайні, віддають себе повністю «служінню» своїй сім'ї, не залишаючи енергії для

задоволення власних потреб або побудови стосунків з однолітками. В ігровій кімнаті поведуться чемно, приносять малюнки й подарунки терапевту, говорять йому багато компліментів. Однак, на думку Х. Джінотт, така поведінка слугує захистом від власних агресивних імпульсів і страху зворотної агресії терапевта;

діти зі шкідливими звичками (смоктання пальців, обгризання нігтів, проблеми з їжею, істерики тощо). Якщо занепокоєння викликане саме цим, і відсутні інші свідчення більш серйозної патології, то такі розлади розцінюються як вияв витіснених прагнень до незалежності. Труднощі з'являються пізніше як результат батьківського неприйняття самостійності й незалежності дитини. В умовах групової ігротерапії прагнення до незалежності заохочується завдяки мінімальним обмеженням ігрової ситуації та ідентифікації з більш самостійними однолітками.

діти з розладами поведінки, зокрема, агресивні й жорстокі, також потребують групової взаємодії. Негативну поведінку може спричинити неусвідомлений протест проти реального або вигаданого поганого поводження з боку батьків. Найскладніше завдання у взаємодії з такими дітьми полягає у встановленні щирих стосунків. Вплив інших дітей та своєчасні інтервенції терапевта допомагають цим дітям набувати самоконтролю. Джерело агресії дитини слід встановлювати до початку роботи (Джінотт, 2005).

Варто зазначити, що реалії сучасного суспільного життя в Україні є причиною розширення переліку груп таких дітей. В практиці соціального педагога соціальної корекції засобами ігротерапії потребують такі групи дітей як діти із сімей біженців із зони бойових дій, діти, чії батьки перебувають в лавах ЗСУ чи отримали поранення або загинули, діти трудових мігрантів, діти – учасники небезпечних у соціальному сенсі груп Інтернету, діти, які є жертвами насилля в сім'ї чи в групі ровесників, діти, які тривалий час перебували у вимушеній ізоляції через пандемію тощо.

А. Осіпова вирізняє основні показання для залучення школярів до занять з ігротерапії:

порушення росту «Я», що відображається у порушеннях поведінки і дисгармонійності «Я-концепції»;

низький рівень самоприйняття, сумнів і невпевненість у можливостях власного особистісного зростання;

висока соціальна тривожність і ворожість по відношенню до навколишнього світу;

емоційна лабільність і нестійкість (Осіпова, 2002).

Соціальний педагог також звертає увагу на дітей, у яких спостерігається посттравматичний стрес, дітей, які пережили бомбардування і смерть рідних та друзів в ході воєнних дій, стан соціальної ексклюзії у дітей із сімей біженців тощо.

Метою корекційного впливу, на думку А. Осіпової, має бути спрямованість на утвердження унікального «Я» дитини, її самоцінності. Мета корекції може бути сконкретизована у таких завданнях: розширення

репертуару форм самовираження дитини; оптимізація комунікацій в системі відносин «дитина – дорослий»; підвищення рівня соціальної компетентності дитини в її взаємодії з однолітками; розвиток здатності емоційної саморегуляції й досягнення емоційної стійкості за рахунок усвідомлення дитиною (за допомогою дорослого) своїх емоцій, почуттів і переживань; оптимізація розвитку «Я-концепції»; підвищення рівня самоприйняття й формування почуття «Я». Разом з тим, стверджує вчена, метою корекції не може й не повинна бути зміна особистості дитини, оскільки постановка такої мети означала б «відкидання» дитини такою, якою вона є, й суперечило б вихідному постулату «клієнт-центрованої терапії» – постулату безумовного прийняття дитини. Загалом мета ігрової терапії, центрованої на дитині, узгоджується з внутрішнім прагненням дитини до самоактуалізації. Необхідною умовою, на яку часто не звертають уваги, є забезпечення дитині позитивного досвіду зростання в присутності дорослого, який його розуміє і підтримує, з тим, щоб вона могла виявити в собі внутрішні сили (Осіпова, 2002).

В дослідженнях вчених (І. Астремська, І. Зверева, С. Литвиненко, С. Кузікова) вирізняють основні функції ігрової терапії: діагностичну, корекційну, терапевтичну та навчальну, які тісно пов'язані між собою й реалізуються в спонтанній грі, яка проводиться без певного сценарію (недирективна ігрова терапія), або в спрямованій грі, яка проводиться за заздалегідь складеним планом (директивна ігрова терапія).

В роботах С. Кузікової акцентовано увагу на детальній характеристиці функцій гри. Зокрема, зазначається, що діагностична функція гри полягає в розкритті переживань дитини, особливостей її характеру, взаємин із дорослими та іншими дітьми. Гра як природний експеримент виявляє деякі приховані симптоми й тенденції, захисні настановлення, конфлікти й способи їх розв'язання дітьми.

Терапевтична функція спонтанної гри полягає в наданні дитині можливості емоційного і моторного самовираження, усвідомлення напруження, страхів, фантазій. Ігрова терапія активізує життєві сили дітей, підвищує їхній тонус, настрій.

Корекційна та навчальна функції гри полягають в перебудові негативних рис у характері дитини (наприклад: сором'язливість, нерішучість, плаксивість, жадібність, агресивність, егоцентризм та ін.), у пошуку способів розв'язання різних життєвих ситуацій (Кузікова, 2008).

В роботі з школярами соціальний педагог надає перевагу груповій ігротерапії. Адже, як стверджує І. Астремська, на відміну від індивідуальної, групова ігротерапія забезпечує реальне соціальне оточення для знаходження та експериментування з новими, ефективнішими способами взаємин із однолітками та соціальним середовищем, набуття нових знань не лише про інших, але й про себе. Під час взаємодії діти допомагають одне одному брати відповідальність за побудову міжособистісних стосунків. Присутність в ігровій кімнаті інших дітей

сприяє поєднанню терапевтичного досвіду з реальністю (Астремська, 2017).

Велике значення для ефективної терапевтичної роботи групи має її склад. А. Осіпова вирізняє вимоги до підбору дітей в таку групу: підбір кандидатів у групу повинен здійснюватися за принципом доповнення та складатися з дітей з різними порушеннями, що забезпечувало б можливість ідентифікації з альтернативними зразками поведінки. Кожна дитина в групі повинен отримати можливість вільного самовираження, без загроз і глузувань, неуспіху й відкидання. У групі не повинно бути більше 5 осіб, причому в одній групі небажано присутність дітей, що контактують поза ігротерапевтичною ситуацією.

У групі не повинно бути більше однієї дитини деліквентної поведінки. Різниця у віці дітей (мається на увазі психологічний вік) в групі не повинна перевищувати 12 місяців. Група дошкільного та молодшого шкільного віку повинна включати дітей різної статі. Діяльність ігротерапевта має бути спрямована не на групу в цілому, а на кожного її члена окремо, до завдань ігротерапії не входить корекція групи як соціальної одиниці (Осіпова, 2002).

Варто зазначити, що важливе значення в організації й проведенні занять з ігротерапії має чітко визначена роль соціального педагога як ігротерапевта. Зважаючи на роль ігротерапевта, О. Васильченко виокремлює директивну й недирективну ігрову терапію. Директивна ігрова терапія припускає виконання ігротерапевтом функцій інтерпретації й трансляції дитині символічного значення дитячої гри, активну участь дорослого в грі дитини з метою актуалізації в символічній ігровій формі несвідомих пригнічених тенденцій і їх програвання у напрямку соціально прийнятних стандартів і норм. Дитині пропонується декілька можливих варіантів вирішення проблеми. В результаті гри відбувається усвідомлення дитиною себе і своїх конфліктів.

Недирективна ігрова терапія спрямована на вільну гру як засіб самовираження дитини, що дозволяє одночасно успішно вирішити три важливих корекційних завдання: розширення репертуару самовираження дитини; досягнення емоційної стійкості й саморегуляції; корекція стосунків в системі «дитина – дорослий». Метою стає потреба допомогти дитині усвідомити саму себе, свої переваги й недоліки, труднощі й успіхи на основі таких принципів ігротерапії: дружні стосунки з дитиною, безумовне прийняття дитини такою, якою вона є, відкритість і розкутість дитини, розуміння почуттів дитини, терапевт – дзеркало, в якому дитина бачить самого себе.

Основні функції соціальних працівників в недирективній ігровій терапії:

організація емпатійного спілкування, в якому соціальний працівник створює атмосферу ухвалення дитини, емоційне співпереживання йому і комунікація цього відношення дитині;

забезпечення переживання дитиною відчуття власної гідності і самоповаги;

встановлення обмежень в грі (Васильченко, 2013).

Існує низка правил, дотримання яких є, на думку А. Захарова, є обов'язковим в ігротерапії:

гра застосовується, як засіб діагностики, корекції й навчання;

вибір ігрових тем відображає їх значущість для педагога й інтерес для дитини;

керівництво грою сприяє розвитку самостійної ініціативи дітей;

спонтанні і спрямовані ігри – дві взаємодоповнюючі фази єдиного ігрового процесу, в якому головне можливість імпровізації;

гра не коментується дорослим;

спрямований вплив дитини здійснюється за допомогою характеру відтворюваних нею і педагогом персонажів (Захаров, 2006).

Саме за такої умови, як стверджує О. Латакова, у грі дитина навчається: емоційно вживатися в складний соціальний світ дорослих людей, переживати життєві ситуації інших людей як свої власні, розуміти сенс їх дій і вчинків, усвідомити своє реальне місце серед інших людей, сподіватися на власні сили при зіткненні з проблемою, вільно висловлювати свої почуття, переживати свій гнів, заздрість, тривогу і занепокоєння. У вільних іграх дітей страх, агресія і напруга знаходять вихід і слабшають, що значно полегшує реальні взаємини між дітьми. У грі дитина набуває нових і уточнює вже наявні в неї знання, розвиває допитливість, а також моральні якості: волю, сміливість, витримку, вміння поступатися. У грі виховується ставлення до людей, до життя (Латакова, 2022).

Результатом застосування методу ігротерапії в соціально-педагогічній роботі є сформованість більш високого рівня соціальних знань і вмінь школярів, уміння справлятися зі складними почуттями й ситуаціями. Ігротерапія уможливило зменшення негативних емоцій, агресії, страху, нерішучості, невпевненості, що виникають у школяра, а також спонукає його до звернення уваги на себе, на самооцінку своєї поведінки, взаємостосунків із оточуючими і довкіллям.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Трагічні воєнні події, які відбуваються на території нашої держави, важке соціально-економічне становище в Україні, тривале перебування в режимі пандемії зумовили розширення категорії дітей, що потребують соціально-педагогічної корекції й терапії. Як ефективний метод для подолання проблем соціалізації підростаючого покоління в соціально-педагогічній роботі застосовується метод ігротерапії. Широкий діапазон ролей у грі дозволяє школяру відчувати себе у різних соціальних ситуаціях, що уможливило формування й розвиток таких соціальних якостей як спроможність до соціальної адаптації, соціальної інтеграції в оточуюче середовище, соціальної активності, до самоствердження і самореалізації в соціумі.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у розробці нових сучасних та ефективних практичних форм застосування методу ігротерапії в соціально-педагогічній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Астремська, І. (2017). *Прикладні методики та основи супервізії в соціальній роботі*. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили. 396 с.

Безпалько, О. (2009). *Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі*. Київ: Центр учбової літератури. 208 с.

Васильченко, О. (2013). Ігрова терапія як метод соціальної роботи з дітьми шкільного віку. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (19)*. сс. 90-94

Вікіпедія *Ігротерапія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/> (дата звернення 06.10.2022).

Джинотт, Х. Дж. (2005). *Групповая психотерапия с детьми. Теория и практика игровой деятельности*. 2-е изд. Москва: Апрель-Пресс, изд-во Института психотерапии. 272 с.

Захаров, А. (2006). *Игра как способ преодоления невротизации у детей*. Санкт-Петербург: КАРО. 416 с.

Зверева, І. (2006). *Соціальна педагогіка: теорія і технології*. Київ: Центр навч. л-ри. 316 с.

Латакова, О. (2022). *Ігрова терапія: весела та проста корекція поведінки дітей Ігротерапія. Консультація*. URL: <https://nikifiliniene.ru/uk/igrovaya-terapiya-veselaya-i-prostaya-korreksiya-povedeniya-detei> (дата звернення 06.10.2022).

Кузікова, С. (2008). *Теорія і практика вікової психокорекції*. Суми: ВТД «Університетська книга». 384 с.

Осипова, А. (2002). *Общая психокоррекция*. Москва: Сфера. 510 с.

REFERENCES

Astremska, I. (2017). *Prykladni metodyky ta osnovy supervizii v sotsialnii roboti* [Applied Methods and Basics of Supervision in Social Work]. Mykolaiv: Vyd-vo ChNU im. Petra Mohyly. 396 s. (in Ukrainian)

Bezpalco, O. (2009). *Sotsialna pedahohika : skhemy, tablytsi, komentari* [Social Pedagogy: Schemes, Tables, Comments]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury. 208 s. (in Ukrainian)

Vasylchenko, O. (2013). *Ihrova terapiia yak metod sotsialnoi roboty z ditmy shkilnoho viku* [Game Therapy as a Method of Social Work with School-aged Children]. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo. Vypusk 3 (19)*, ss. 90-94 (in Ukrainian)

Vikipediia. *Ihroterapiia* [Game Therapy]. URL: <https://uk.wikipedia.org/> (data zvernennia 06.10.2022). (in Ukrainian)

Dzhynott, X. Dzh. (2005). *Gruppovaya psikhoterapiya s detmi. Teoriya i praktika igrovoi deyatel'nosti* [Group Psychotherapy with Children. Theory and

Practice of Game Activity]. 2-e izd. Moskva: Aprel-Press, izd-vo Instituta psikhoterapii. 272 s. (in Ukrainian)

Zakharov, A. (2006). *Igra kak sposob preodoleniya nevrozov u detei* [Game as a Way to Overcome Neuroses in Children]. Sankt-Peterburg: KARO. 416 s. (in Ukrainian)

Zvierieva, I. (2006). *Sotsialna pedahohika: teoriia i tekhnologii* [Social Pedagogy: Theory and Technology]. Kyiv: Tsentr navch. 1-ry. 316 s. (in Ukrainian)

Laktakova O. (2022). *Ihroterapiia. Konsultatsiia* [GameTherapy: Fun and Simple Correction of Children's Behavior Game Therapy. Advice]. URL: <https://nikifilinione.ru/uk/igrovaya-terapiya-veselaya-i-prostaya-korreksiya-povedeniya-detei> (data zvernennia 06.10.2022). (in Ukrainian)

Kuzikova, S. (2008). *Teoriia i praktyka vikovoi psikhokorektsii* [Theory and Practice of Age Psychocorrection.]. Sumy: VTD “Universytetska knyha”. 384 s. (in Ukrainian)

Osipova, A. (2002). *Obshchaia psikhokorektsiia* [General Psychocorrection]. Moskva: Sfera. 510 s. (in Ukrainian)

GAME THERAPY IN SOCIAL AND PEDAGOGICAL WORK AS A METHOD OF MODELING INTERACTION WITH THE SOCIAL ENVIRONMENT

Lyubov Nechiporuk

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy,
Education Management and Social Work,
Rivne State University for the Humanities,
Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0003-1997-9477

e-mail: nechiporuk-58@ukr.net

Abstract. The article provides a theoretical analysis of the problem of using the play therapy method in socio-pedagogical work as a method of modeling interaction with the environment and social environment. The importance of the play therapy method in socio-pedagogical work with schoolchildren in the conditions of the current difficult socio-economic situation in the country, full-scale military operations, stressful situations in the conditions of a pandemic was substantiated.

The concept of “play therapy” as a method of correcting emotional and behavioral disorders in children by involving them in various game situations was revealed. Based on the research, the main categories of children who need corrective and therapeutic help from a social pedagogue have been determined.

It was found that the realities of current social life in Ukraine are the reason for the expansion of the list of groups of such children: children from families

of refugees from the war zone, children whose parents fight in the ranks of the Armed Forces or were injured or die, children who were in forced labor isolation due to the pandemic for a long time.

The main indications for the involvement of schoolchildren in the process of play therapy were distinguished: impaired growth of the “I”, which is reflected in behavioral disorders and disharmony of the “I-concept”, low level of self-acceptance, high social anxiety and hostility towards the surrounding world, etc.

The purpose of using the play therapy method in the work with such children was characterized: expanding the children’s forms of self-expression, increasing the level of his social competence in interaction with peers and adults. The main functions of play therapy were defined and characterized: diagnostic, corrective, therapeutic and educational. It was substantiated that the result of the application of the play therapy method in socio-pedagogical work is a higher level of social knowledge and skills of schoolchildren, the ability to cope with difficult feelings and situations.

Keywords: socio-pedagogical activity, play therapy method, play therapy functions, individual play therapy, group play therapy.

Стаття надійшла до редакції 27.09.2022 р.